

Асен Айгүл Асенқызының
6D110200 – «Қоғамдық денсаулық сақтау» мамандығы бойынша
философия докторы (PhD) дәрежесін алу үшін
**«Дәрігер-пациент» жүйесіндегі бірлескен жауапкершілік және оның
денсаулық сақтаудағы рөлі» тақырыбында дайындалған диссертациялық
жұмысының**

АННОТАЦИЯСЫ

Тақырыптың өзектілігі.

Құқықтық тұрғыдан ортақ жауапкершілік – міндеттемедегі борышкерлердің көптігі кезіндегі азаматтық-құқықтық жауапкершіліктің бір түрі. Осыған байланысты медицинада ортақ жауапкершілік айқын ерекшелікке ие. Ортақ жауапкершілікке қатысу және адамның жеке жауапкершілігі өмір салтын жүргізу және өз денсаулығы үшін жауапкершілікті өзіне алуды білдіреді. Өмір салтының денсаулыққа маңызды салдары бар екенін ұғыну адамдар денсаулыққа ықпал ету үшін өзін-өзі ұстауға мүдделі, қауіп-қатерден, денсаулыққа қауіп-қатерден аулақ болу үшін жүзеге асырылады. Жауапкершілік туралы болжам қажетті білімге қол жеткізуге да байланысты. Халықты ақпараттандыру қазіргі заманғы денсаулық сақтау жүйесінің ажырамас бөлігі болып табылады, ал адам денсаулығы немесе аурудан сауығу қойылған мақсаттарды ұжымдық іске асыру кезінде іргелі маңызды мәселе болып табылады.

2000 жылдардан бастап, ортақ жауапкершілік мәселелерін қоса алғанда, медицинаның құқықтық мәселелері арнайы әдебиетте әр түрлі аспектілерде қарастырылады. Осылайша, медициналық көмек көрсетудің қолайсыз нәтижесі негізінде жатқан алқалық шешімдер жағдайында қылмыстық және азаматтық-құқықтық жауапкершіліктің туындау проблемасын зерттеді. Дәрігер мен науқастың қарым-қатынастарындағы моральдық аспектілер жеке зерттелді. Маңызды көңіл бөлінген:

- 1) дәрігер мен медициналық ұйымдар қызметінің құқықтық аспектілері;
- 2) пациенттердің құқықтарын қорғау, дәрігердің жауапкершілігін сақтандыру мәселелері;
- 3) пациенттердің құқықтарын сақтау үшін медициналық ұйымдардың жауапкершілігі;
- 4) медициналық қызмет көрсету саласындағы азаматтық-құқықтық жауапкершілік.

Тараптардың теңдігі мен ынтымақтастығына негізделген денсаулық сақтау жүйесінде денсаулыққа қатысты мінез-құлық үшін жауапкершілік түпкі мақсатпен ақталады деп болжанады.

Қазақстан Республикасының Денсаулық сақтау жүйесі, әсіресе міндетті әлеуметтік медициналық сақтандыруға көшу жағдайында денсаулықты сақтауға жауапты үш негізгі қатысушыларды анықтайды: мемлекет, жұмыс беруші және қызметкер. Алайда, Азамат талап етуге құқылы, бірақ оған қол

жетімсіз болуы мүмкін қызметтер пакетін анықтау критерийлерін белгілеу мәселесі туындауы мүмкін.

Соңғы жылдары республикада азаматтардың медицинадағы ортақ жауапкершілігі мәселесі бойынша бірлі-жарым зерттеулер орындалды. Атап айтқанда, Қарағанды қаласының медицина қызметкерлерінің азаматтардың өз денсаулығы үшін жауапкершілігін бағалауы бойынша деректер келтірілген. Халықтың денсаулықты өзін-өзі бағалауы, жұмыс берушілер процесіне қатысуын бағалау және т.б. бойынша зерттеулер жүргізілді.

Алайда, сипатталған зерттеулер, әрине, медицина мен денсаулық сақтаудағы ортақ жауапкершілік ұғымына кіретін проблемалардың барлық көлемін қамтымайды. Емханалық қызмет көрсету деңгейінде «дәрігер – пациент» жүйесіндегі ынтымақты жауапкершілік проблемасы іс жүзінде өте терең зерттеулермен толық қамтылмаған.

Осылайша, мемлекеттің, жұмыс берушінің, медицина қызметкерлері мен адамның жеке адам мен популяцияның денсаулығы үшін ортақ жауапкершілігі Денсаулық сақтау саясатының прогрессивті және қажетті шарасы болып табылады, ал мәселенің өзі одан әрі жүйелі және терең зерттеуді талап етеді. Айтылғанды ескере отырып, осы зерттеудің келесі мақсаты мен міндеттері анықталды

Зерттеудің мақсаты.

Алматы қаласының емханаларындағы «дәрігер-пациент» жүйесіндегі ынтымақты жауапкершіліктің жай-күйі мен ерекшеліктерін зерделеу, аталған жүйедегі ортақ жауапкершілікті дамытуға және арттыруға бағытталған іс-шаралар кешенін негіздеу және әзірлеу.

Зерттеу міндеттері.

Ынтымақтастық жауапкершілік мәселелері бойынша зерттеулердің әлемдік және отандық тәжірибесін талдау.

Зерттелетін емханаларға жалпы сипаттама беру (қызмет көрсетілетін халық саны, әр емханада қаралуына байланысты амбулаториялық-емханалық аурулар, диспансерлік есепте және т.б. науқастар саны).

Пациенттер мен дәрігерлердің ортақ жауапкершілігі туралы ережелерді хабардар ету, түсіну және іске асыру жағдайын, ілеспе мәселелерді зерделеу, ол үшін пациенттер мен емханалардың дәрігерлік персоналына арналған сауалнама нысандарын әзірлеу, тиісті сауалнама жүргізу.

Денсаулық сақтауды ұйымдастыру және реформалау ерекшеліктерін ескере отырып, «дәрігер–пациент» жүйесінде ортақ жауапкершілікті қалыптастыру мен дамытуды негіздейтін нормативтік-құқықтық базаға қысқаша талдау жасау.

Емханалық деңгейде «дәрігер-пациент» жүйесінде ынтымақты жауапкершілікті жетілдіру және дамыту бойынша ұсынымдар әзірлеу.

Зерттеу қорытындылары мен ұсынымдарды Алматы қаласы Денсаулық сақтау басқармасына беру.

Зерттеу объектісі:

Зерттеу (сауалнама, дәрігерлер мен пациенттер) қалыптастырудың кездейсоқ таңдау әдісі бойынша Алматы қаласының 9 емханасында өткізілді.

Сондай-ақ, әрбір емханалардың 2016 жылғы қызметі туралы есептері, медицинадағы ортақ жауапкершілік мәселесіне тікелей немесе жанама қатысты нормативтік-құқықтық актілер пайдаланылды. Дәрігерлер мен пациенттерге сауалнама жүргізу арқылы әрбір емханада емделушілер арасынан 30-50 ерлер мен әйелдерді (барлығы - 765 адам) және 30-50 дәрігер (барлығы – 370, олардың ішінде 141 – учаскелік дәрігерлер мен жалпы практика дәрігерлері, 218 – мамандар, 11 – денсаулық сақтауды ұйымдастырушылар) қамтитын арнайы әзірленген сауалнама бойынша жүргізілді.

Зерттеу әдістері.

Зерттеулерде социологиялық (сұрау және сауалнама жүргізу, эксперимент, қосылған бақылау, социологиялық деректердің сапасын жинау, талдау және бағалаудың арнайы рәсімдері) және статистикалық талдау (статистикалық мәліметтер және сауалнама деректерін топтастыру және Microsoft Excel және SPSS бағдарламаларының пакеттерін пайдалана отырып, Вариациялық Статистика әдістерін қолдана отырып, оларды өңдеу әдістері қолданылды. Орташа квадраттық ауытқуды және орташа абсолюттік және салыстырмалы шамалардың стандартты қатесін, t-Студент критерийлерін анықтады.

Ғылыми жаңалықтар келесі ережелермен анықталады:

– мегаполис емханалары жағдайында «дәрігер – пациент» жүйесінде ортақ жауапкершіліктің негізгі белгілері мен ерекшеліктері анықталды;

–емханалық деңгейде денсаулық үшін ортақ жауапкершілікті қалыптастыру шеңберінде дәрігерлер мен пациенттердің өзара қарым-қатынасының, өзара іс-қимылының және өзара түсіністігінің ерекшеліктері белгіленген және сандық бағаланған; пациенттер мен дәрігердің ортақ жауапкершілігі бойынша;

–«Дәрігер-пациент» жүйесінде ортақ жауапкершілікті қалыптастыру бойынша қызметті оңтайландырудың басым бағыттары анықталды»;

–жеке медициналық көмек пен популяциялық денсаулық сақтаудың негізі ретінде емхананың «дәрігер-пациент» жүйесінде ортақ жауапкершілікті оңтайландыруға және дамытуға бағытталған ұсыныстар әзірленді.

Қорғауға шығарылатын негізгі ережелер:

1. «Дәрігер – пациент» жүйесі – денсаулық үшін ортақ жауапкершіліктің негізгі элементтерінің бірі. Жүйенің жұмыс істеуі тараптардың өзара қарым-қатынасының, өзара іс-қимылының және өзара түсіністігінің күрделі құрылымымен айқындалады. Екі тарап Денсаулық сақтау, сауықтыру және емдеу процесінің тең қатысушылары болып табылады.

2. «Дәрігер – пациент» жүйесіндегі емхана дәрігерінің қызметі мен тәртібі жүйедегі дәрігердің орны мен рөлін анықтайтын бірқатар белгілермен сипатталады.

3. «Дәрігер – пациент» жүйесіне емхана пациенттерінің қатысуы мен рөлі бірқатар сипатты белгілермен анықталады.

4. Қазіргі жағдайда емделушілер емхана дәрігерлеріне қарағанда ортақ жауапкершілік процесіне қатысуға дайын.

Практикалық маңыздылығы келесі ережелермен анықталады:

- емханалық деңгейде «дәрігер-пациент» жүйесінде ынтымақты жауапкершілікті дамытуға және арттыруға бағытталған ұсынымдардың әзірленген кешені мегаполис жағдайында жүзеге асыру мүмкіндігі үшін Алматы қаласының Денсаулық сақтау басқармасына берілді;
- ұсынылған ұсыныстар Алматы қ. № 35 емханада қолданылды;
- зерттеу нәтижелерін емхана қызметін ұйымдастыру және жоспарлау кезінде және пациенттермен күнделікті жұмыс кезінде емханалардың басшылығы мен қызметкерлері пайдалана алады;
- алынған нәтижелер республиканың ірі қалалары жағдайында емханалық қызмет көрсетуге экстраполиролануы мүмкін;
- зерттеу нәтижелері, оның ішінде-әзірленген ұсыныстар міндетті әлеуметтік медициналық сақтандыру жағдайында жұмысқа көшу кезінде елеулі қызығушылық тудырады.

Зерттеу нәтижелерін апробациялау және енгізу

Диссертациялық зерттеудің негізгі нәтижелері конференцияларда ұсынылды:

1. Жас ғалымдардың «Ақанов оқулары» Халықаралық ғылыми – практикалық конференциясы «Медицина және денсаулық сақтаудың өзекті мәселелері» және «Ғылым және медицина: жастардың қазіргі көзқарасы» атты V Халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференциясы, «Қоғамдық денсаулық сақтаудың өзекті мәселелері» атты IX халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференциясы 19-20 сәуір 2018 жыл, Алматы қ., Қазақстан Республикасы.

2. VII жыл сайынғы «Медицинаның өзекті мәселелері» және «Қоғамдық денсаулық және денсаулық сақтау саясаты бойынша спутниктік форум» халықаралық ғылыми-практикалық конференциясы, 2018 ж. 2-3 мамыр, Баку қ., Әзірбайжан.

3. V Халықаралық Фараби оқулары. ДДҰ-ның 70 жылдығына арналған «Медицинаның және қоғамдық денсаулық сақтаудың заманауи мәселелері» Екінші Халықаралық ғылыми-практикалық конференциясы (6 сәуір, 2018 ж.), Алматы қ., Қазақстан Республикасы.

Жарияланымдар туралы мәліметтер.

Диссертациялық жұмыстың материалдары 15 ғылыми басылымдарда жарияланды, оның ішінде 4 ҚР Білім және ғылым министрлігінің Білім және ғылым саласындағы бақылау комитеті ұсынған басылымдарда, 4 халықаралық конференция жинақтарында, 1 Scopus компаниясының деректер базасына кіретін журналда және 6 авторлық құқық объектісіне құқықтарды мемлекеттік тіркеу туралы куәлікте.